ERMENİSTAN'DA KİLİSE YÖNETİMİ VE HÜKÜMET ARASINDAKİ LAİKLİK GERİLİMİ

Selenay Erva YALÇIN

Analist

Ermenistanda uzun zamandır devam eden hükümet ve Kilise yönetimi arasındaki gerilim, gündemdeki yerini korumaktadır. Paşinyanın 7 Haziran seçimlerini kazanarak güven tazelemesi ve halkın son reformlara olan desteğinin bu yolla yinelenmesi, Ermenistan halkının Apostolik Kiliseye bağlılığı göz önünde bulundurulduğunda, söz konusu gerilim açısından da kayda değer bir gelişme olmuştur.

Bilindiği üzere Katolikos Karekin IIye karşı eleştiriler görevinin gerektirdiği şartları taşımaması ile başlamış, siyaseti etkileme çabaları ile devam etmiştir. Gerilimin ortaya çıktığı dönemden bu yana Katolikos da Paşinyan da geri adım atmamış, fakat diasporanın Karekin IIye olan desteği gözle görünür oranda azalmıştır. Süreç boyunca Katolikos iç siyasete aktif bir şekilde müdahil olmuş, bununla kalmayıp dış aktörleri de meseleye dâhil etmek hususunda önemli bir çaba göstermiştir. Muhalefet kanadının etkisiz siyasetinden kaynaklanan boşluğu doldurma görevi üstlenen Katolikos, zaman içinde muhalefetin en aktif parçası haline gelmiştir. Bütün bu gelişmeler yaşanırken Katolikos ne muhalefet kanadından ne de muhalefete maddi ve manevi desteğini esirgemeyen yönetim karşıtı diasporanın radikal-militan grupları tarafından devlet işlerine ve politikaya müdahil olmakla suçlanmamıştır. Fakat günümüzde Ermenistanda Kilise mensuplarına yönelik yürütülen yargılamalar aniden Ermenistan Anayasasının ilgili kısmının muhalefet ve diasporanın radikal grupları tarafından hatırlanmasına yol açmıştır.

Ermenistan Anayasasının 17. maddesi, dini kuruluşların faaliyet özgürlüğünün anayasa ile güvence altına alındığını hükme bağlamış ve dini kuruluşların devletten ayrı bir varlık göstereceğini belirtmiştir. 18. maddede ise Apostolik Kilisenin milli kilise olduğu, kültürün, ulusal kimliğin korunmasında ve geliştirilmesindeki rolünün benimsendiği ve kabul edildiği ifade edilmiştir. Bununla birlikte Kilisenin Ermenistan vatandaşları üzerindeki ruhsal rolü vurgulanmıştır. İkinci fıkrada ise Ermenistan devleti ve Apostolik Kilise arasındaki ilişkilerin kanunla düzenleneceği hükme bağlanmıştır.[1]

Ermenistan Cumhuriyeti'nin Vicdan Özgürlüğü/İnanç Hürriyeti ve Dini Örgütler Hakkındaki Kanunu başlığı ile yürürlükte olan kanun, Anayasada bahsi geçen milli kilise vasfını ikrar etmekte, bununla birlikte din ve vicdan özgürlüğünü vurgulamaktadır. Kanunun ve anayasanın iddiası din ve vicdan özgürlüğünün Ermenistan sınırları içinde bütün dinler için

geçerli olduğudur. Oysa bu hususta Anayasa ile özel kanunun çatıştığı gözlemlenmektedir. Örneğin sınırlar içerisinde misyonerlik faaliyetleri, kilise açma, eğitim sistemine müdahil olabilme ve uluslararası etkinlik gösterebilme özgürlükleri kanun ile yalnızca Apostolik Kiliseye tanınmıştır.[2] Dinler arasında açıkça hiyerarşi gözeten kanun, Anayasada olduğu gibi Apostolik Kiliseyi milli kilise sıfatı ile anmakta ve bahsi geçen faaliyet özgürlükleri bakımından diğer dini kuruluşlardan yukarıda konumlandırmaktadır. Hatta uluslararası etkinlik gösterebilme özgürlüğü milli kilise sıfatı ile bağlantılandırılmakta; yani Kiliseye, Ermeni halkını neredeyse Ermenistan devleti gibi uluslararası bağlamda temsil etme vasfı tanınmaktadır.

Din ve vicdan özgürlüğünün açıkça kabul edilmesi, bireylere din değiştirme hakkının tanınması ve dini organizasyonların devlet işlerinden bağımsız faaliyet göstereceğinin kayıt altına alınması; Ermenistanın laik bir ülke olduğunu göstermez. Görüleceği üzere hukuki olarak Apostolik Kiliseye birçok ayrıcalık sağlanmış ve hatta müfredata müdahil olabilme hakkı verilmiştir. Kilisenin eğitim sistemine dahli, milli kilise vasfı ve devletin ülkesi içinde faaliyet gösteren dini organizasyonlar bağlamında Apostolik Kilise lehine ayrımcı bir tavır benimsemesi açıkça laiklik kavramı ile çatışan unsurlardır. Bu unsurların varlığı halinde Ermenistanın laik bir ülke olduğu iddia edilemeyeceği gibi, Kilise mensupları hakkında yürütülen hukuki prosedürün de laikliğe aykırı olduğu söylenemez.

Karekin II ve destekçilerinin Ermenistan siyasetine aktif müdahalesi, Kilise lehine birçok özgürlük tanıyan Anayasa ve kanunlarda dahi faaliyet özgürlükleri bağlamında haklı görülmemiştir. Kaldı ki yukarıda sayılan tüm özgürlükler kanun gereğince, yalnızca yürürlükteki mevzuata aykırı olmadığı sürece kullanılabilir.[3] Kilisenin iç işlerinde bağımsız kılınması, iç hukuka tabi olmayan ve salt kendi kurallarını haiz bir yapıya izin verildiği anlamına gelmez. Görüldüğü üzere Anayasayı ve ilgili kanunları en başından beri ihlal eden Karekin II ve destekçileridir. Hal böyleyken Anayasaya aykırılık iddialarının Kilise mensuplarının yargılanması hususunda ortaya atılması ve Karekin II açıkça muhalefet rolünü üstlenirken gündeme getirilmemesi iyi niyetli görünmemektedir. Bu durum, Ermenistanda Anayasa maddelerinin amacından saptırılarak yorumlanmasına bir diğer örnek olarak gündemde yer almaktadır.

Sonuç olarak her ne kadar dini organizasyonların devletten bağımsız varlıklar olduğuna dair Anayasa hükmü bulunsa da hem milli kilise vasfı, hem özel kanunlarda tanınan ayrıcalıklar hem de pratikte gözlemlenen ilişkiler Ermenistanın laik bir ülke olmadığını gözler önüne sermektedir. Laik olmayan bir ülkede laiklik ilkesinin ihlal edildiğine dair iddiada bulunmak abesle iştigaldir. Bununla birlikte Karekin II ve onun yolundan gidenler açıkça Anayasada ve özel kanunlarda tanınmayan bir özgürlüğü, yani politikaya aktif müdahale faaliyetini gerçekleştirmekte ve bu yolla ilgili mevzuatı ihlal etmektedir. Belirtmek gerekir ki, Kilisenin siyasete müdahalesi ve muhalefetin laikliğe aykırılık iddiaları, Ermenistan Anayasanın değiştirilmesi ya da yeni bir anayasa yapılması yolunda önemli karar noktalarından biri olarak öne çıkmaktadır. Bu sebeple denilebilir ki Ermenistanda anayasa değişikliği süreci; siyasi istikrar, kanunların işlerliği ve toplumla uyumu bakımından gerçekleştirilmesi elzem bir unsur olarak günden güne önemini artırmaktadır.

Görsel: Agos

[1] Constitution of the Republic of Armenia, m. 17-18, *Constitutional Court of the Republic of Armenia* , Erişim Tarihi: 5 Ağustos 2026, https://www.concourt.am/en/normative-legal-bases/constitution-of-ra.

[2] The Law of the Republic of Armenia on the Freedom of Conscience and on Religious Organizations, m. 17, Erişim Tarihi: 5 Ağustos 2026, https://natlex.ilo.org/dyn/natlex2/natlex2/files/download/83654/ARM83654.pdf.

[3] The Law of the Republic of Armenia on the Freedom of Conscience and on Religious Organizations, m.17.

Yazar Hakkında :

Selenay Erva YALÇIN, 2020 yılında başladığı Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesinden 2024 yılında mezun oldu. 2023 yılının Aralık ayında Avrasya İncelemeleri Merkezinin (AVİM) uygulamalı eğitim programını tamamladı. Ocak 2024 □□□ AVİM □□□ misafir araştırmacı olarak çalışmaya başlayan Yalçın, Mart 2025 itibariyle analist olarak görevine devam etmektedir. Halihazırda Hacettepe Üniversitesi Kamu Hukukunda yüksek lisansına devam eden Yalçın, AVİM □□□ soykırım hukuku ve Türk-Ermeni ilişkileri alanında çalışmalar yapmaktadır.

Atıfta bulunmak için: YALÇIN, Selenay Erva. 2026. "ERMENİSTAN'DA KİLİSE YÖNETİMİ VE HÜKÜMET ARASINDAKİ LAİKLİK GERİLİMİ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Yorum No.2026 / 79. Ağustos 05. Erişim Kasım 10, 2026. https://mail.avim.org.tr/tr/Yorum/ERMENISTAN-DA-KILISE-YONETIMI-VE-HUKUMET-ARASINDAKI-LAIKLIK-GERILIMI

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır